

صرف و نحو کاربردی

مآخذ برآیات و روایات

دکتر رضامانی

عضویت علمی دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم

سرشتاسه: امانی، رضا، ۱۳۶۰-
 عنوان و نام پدیدآور: صرف و نحو کاربردی (با تکیه بر آیات و روایات) / رضا امانی
 مشخصات نشر: تهران: دانشکده علوم و فنون قرآن تهران، ۱۳۹۳
 مشخصات ظاهری: ۱۴۴ ص.
 قیمت: ۸۰۰۰ ریال
 ISBN: 978-600-94488-2-1
 وضعیت فهرست نویسی: فیبا
 یادداشت: کتابنامه.
 موضوع: زبان عربی- صرف و نحو
 موضوع: قرآن- صرف و نحو
 کد ثبت: ۱۳۹۳ ۴ ص ۸ الف ۳-۰۳/۶۲ PJ
 شماره ثبت: ۲۹۷/۷۵
 شماره کتابشناسی ملی: ۳۴۸۲۲۱

- نام کتاب: صرف و نحو کاربردی (با تکیه بر آیات و روایات)
- ناشر: دانشکده علوم و فنون قرآن تهران
- مؤلف: دکتر رضا امانی
- نوبت چاپ: اول ۱۳۹۳
- چاپ: دژ
- تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه
- قیمت: ۸۰۰۰ تومان
- شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۴۴۸۸-۲-۱

کلیه حقوق چاپ برای ناشر محفوظ است

دانشکده علوم و فنون قرآن تهران

فهرست موضوعات

مقدمه ۹

درس اول

«کلیات علم صرف»

- ۱- علم صرف؛ تعریف، موضوع و فایده آن ۱۴
- ۲- خرف، حروف، تنوین و تشدید ۱۴
- ۳- همزه و ل و همزه قطع ۱۶
- ۴- کلمه؛ تعریف، اقسام، نشانه‌های آن ۱۸
- ۵- تمرین: ۱۹

درس دوم

«اسم مفرد مثنی و جمع»

- ۱- مفرد، مثنی و جمع ۲۲
- ۲- اسم جمع، اسم جنس و صیغه‌های منتهی الجموع ۲۴
- ۳- تمرین: ۲۵

درس سوم

«اسم مذکر و مؤنث»

- ۱- مذکر و مؤنث و انواع آن ۲۸
- ۲- تحلیل صرفی ۳۰
- ۳- تمرین: ۳۱

درس چهارم

«فعل ماضی، مضارع و امر»

- ۱- ماضی، مضارع و امر ۳۶
- ۲- تصریف فعل ۳۶

- ۳- فعل مثبت و منفی ۳۹
- ۴- اسم فعل ۴۰
- ۵- تمرین: ۴۱

درس پنجم

«فعل معتل و صحیح، اعلال، ابدال و ادغام»

- ۱- فعل معتل صحیح ۴۴
- ۲- فعل معتل غیر صحیح ۴۴
- ۳- اقسام صحیح ۴۵
- ۴- اقسام اعلال ۴۷
- ۵- ابدال و ادغام ۴۷
- ۶- تحلیل صرفی ۴۹
- ۷- تمرین: ۵۰

درس ششم

تمرینات درس (۱) / ۵۳

درس هفتم

«معرب و مبنی، اعراب و بناء»

- ۱- معرب و مبنی، اعراب و بناء ۶۰

درس هشتم

«اسم مقصور، ممدود، منقوص و صحیح الآخر، منصرف و غیر منصرف»

- ۱- مقصور، ممدود، منقوص و صحیح الآخر ۶۸
- ۲- منصرف و غیر منصرف ۶۹
- ۳- تحلیل صرفی ۷۱
- ۴- تمرین: ۷۱

درس نهم

«کلیات علم نحو، اعراب و بناء و انواع و علامات آن»

- ۱- علم نحو؛ تعریف، موضوع و فائده آن ۷۶
- ۲- اعراب و انواع آن ۷۶
- ۳- علامات اعراب؛ ظاهری، تقدیری و محلی ۷۶
- ۴- انواع اعراب ظاهری؛ اصلی و فرعی ۷۷
- ۵- تمرین ۸۲

درس دهم

«فعل لازم و متعدی، معلوم و مجهول»

- ۱- لازم و متعدی ۸۶
- ۲- معلوم و مجهول (مبنی للمعلوم و مبنی للمجهول) ۸۸
- ۳- تحلیل صرفی ۸۹
- ۴- تمرین ۹۰

درس یازدهم

«جمله فعلیه، فعل و نائب فاعل»

- ۱- جمله فعلیه ۹۴
- ۲- فاعل و نائب فاعل ۹۴
- ۳- انواع فاعل و نائب فاعل ۹۵
- ۴- احکام فاعل و نائب فاعل ۹۷
- ۵- اعراب ۹۹
- ۶- تمرین ۱۰۰

درس دوازدهم

«مفعول به»

- ۱- مفعول به و حالات آن ۱۰۴
- ۲- مرتبه مفعول به ۱۰۵
- ۳- حدّ مفعول به ۱۰۶
- ۴- افعال دو و سه مفعولی ۱۰۷

- ۵- عامل مفعول به ۱۰۸
- ۶- اعراب ۱۰۸
- ۷- تمرین ۱۱۰

درس سیزدهم

«جار و مجرور، مضاف إلیه»

- ۱- جار و مجرور ۱۱۶
- ۲- مضاف إلیه ۱۱۸
- ۳- انوع اضافه ۱۱۹
- ۴- اسماء ذات الاضافه ۱۲۰
- ۷- اعراب ۱۲۳
- ۶- تمرین ۱۲۳

درس چهاردهم

«جمله مبتدا و خبر»

- ۱- مبتدا و خبر ۱۲۸
- ۲- انواع خبر ۱۲۸
- ۳- مرتبه مبتدا و خبر ۱۳۰
- ۴- مسوغات ابتدا به نکره ۱۳۱
- ۵- حذف مبتدا یا خبر ۱۳۲
- ۶- ضمیر فصل ۱۳۳
- ۷- اعراب ۱۳۳
- ۸- تمرین ۱۳۴

درس پانزدهم

تمرینات دوره‌ای (۲) / ۱۳۹

مقدمه

الحمد لله رب العالمين و الصلاة و السلام على أشرف الأنبياء و المرسلين
نور أبي القاسم محمد و على آله الطاهرين و صحبه المنتجبين.

و اما بعد، کتاب حاضر که جلد نخست از مجموعه‌ای سه جلدی با عنوان «صرف و نحو کاربردی» می‌باشد، تلاشی است در جهت ارائه مهم‌ترین و پرکاربردترین مباحث علم صرف و علم نحو، بر اساس آیات قرآن کریم و روایات پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و ائمه معصومین علیهم السلام. در واقع در این نوشتار مباحثی مورد طرح و بررسی قرار گرفته است که مخاطب با فراگیری و به‌کارگیری آنها در نهایت قادر خواهد بود مهارت تطبیق این مباحث را در مورد بیش از سه چهارم از روایات وارد در قرآن کریم و منابع روایی کسب نماید. نکته‌ای اساسی که متأسفانه و به جهت می‌توان ادعا نمود که اغلب کتابهای درسی و غیردرسی موجود و مورد استفاده اساتید و دانشجویان از آن غافل شده‌اند.

در هر حال همچنانکه اشاره شد، تلاش نگارندگان بر این بوده است که مهم‌ترین و پرکاربردترین قواعد دستور زبان عربی را بر اساس مباحث قرآن کریم و روایات معصومین علیهم السلام مورد طرح و گفتگو قرار دهند. دقیق‌تر آنکه از راه آوردن آیات و روایات و میزان کاربرد قواعد در آنها به طرح مباحث پرداخته شده، به طوری که اصل و قوانین دستور زبانی فرع بر آنها در نظر گرفته شده است.

دیگر آنکه سعی شده تا مباحث مطرح شده به زبانی ساده و کاملاً قابل فهم ارائه گردد و در پی طرح قاعده و قانون شاهد مثال یا مثال‌هایی از آیات قرآنی سحتی المقدور - ذکر شود. نکته قابل ملاحظه در این مجال ذکر واژه مورد نظر ضمن آیه یا عبارت کامل قرآنی

است تا مخاطب به وضوح واژه را در متن و کلام رؤیت و دریافت نماید. این امر از سویی موجب کاربردی‌تر شدن مباحث شده و از سویی دیگر مخاطب را هرچه بیشتر با متن قرآن کریم درگیر می‌کند و به او جرأت مراجعه به آیات دیگر و تطبیق و تمرین بیشتر را می‌دهد، تا اینکه واژه شاهد مثال به صورت مفرد و انتزاعی ذکر گردد.

نکته دیگر آنکه سعی بر آن بوده تا مباحث صرفی و نحوی، هر کدام بنابر اقتضا و فراخور نیاز به بحث به تناوب و با نظمی منطقی مطرح شوند. لذا از طرح کلیه مباحث مربوط به صرف یا نحو به صورت متوالی و جدای از یکدیگر اجتناب شده است. از سوی دیگر پس از بررسی در مبحث از قواعد صرفی یا نحوی مبحثی یا عنوان «تحلیل صرفی» یا «اعراب» در پایان هر درس آمده تا ضمن کاربردی‌تر شدن مباحث، موضوعات درس‌های گذشته نیز به نفع تکرار و مرور گردد. چرا که در واقع آنچه که نگارنده این سطور در فراگیری صرف و نحو تمرین و تقاد کامل دارد تکرار، تمرین و به‌کارگیری پیوسته و دائم قواعد است. همچنانکه تمام الی و غیره فرموده‌اند: «الدرس حرف و التکرار ألف». در پایان کتاب نیز ده آیه و روایت از کتاب نمونه در حدّ موضوعات جلد اول - مورد تحلیل صرفی و اعراب قرار گرفته است تا کمتر به بی‌توجهی به مخاطبان گرامی در این امر شده باشد.

در تمرینات نیز همین هدف عمده کتاب یعنی تکرار و تکرار بسیار مورد نظر بوده است. لذا هرچند در نگاه اول ممکن است تعداد تمرینات فراوان به نظر برسد اما مسلماً پس از مدتی ممارست و تلاش نتیجه حاصله شوق بیشتری را در مدرّس ایجاد خواهد کرد. در این مورد نیز پیشنهاد می‌شود حداکثر ۲۰ الی ۳۰ درصد زمان کلاس به طرح مباحث تئوری اختصاص یابد و بیشتر زمان به حلّ تمرینات و پاسخ‌گویی دانشجویان و رفع اشکالات سپری شود.

در پایان امیدوارم تمام اساتید، دانشجویان و صاحب نظران لغزشهای راه یافته به این

نوشتار را بر نویسندگان آن بخشیده و با راهنمایی‌ها و پیشنهادات خود ما را در تکمیل و رفع نواقص کتاب یاری نمایند.

همچنین لازم است از تلاش‌ها و راهنمایی‌های استاد خود «دکتر سعید نجفی اسداللهی» که همچون پدری شفیق و معلمی دلسوز همواره حقیر را راهنمایی و از مساعدات خود بهر صند ساخته‌اند کمال تشکر و قدردانی را داشته و برای ایشان آرزوی سلامت و موفقیت روزافزون از درگاه الهی داشته باشم.

و الله الموفق

رضا امانی

مرداد ۱۳۹۰ مصادف با رمضان ۱۴۳۲